

Колесніченко Анастасія Сергіївна, аспірант каф. Економічного аналізу та обліку Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В межах енергетичної стратегії до 2030 року енергетичну незалежність розуміють як складову енергетичної безпеки, що передбачає надійне, своєчасне та повне забезпечення споживачів економічно доступними паливно-енергетичними ресурсами із гарантованим забезпеченням гарантування резервів у критичних та надзвичайних ситуаціях [1].

Необхідно враховувати особливу роль впливу держави на енергетичні компанії України. Субjekтами господарювання на енергетичному ринку є, переважно, не державні унітарні підприємства, а акціонерні компанії з різноманітними формами власності. Для підприємств, які працюють у демонополізованих секторах ринку, держава формує “правила гри”, а для підприємств у сфері природних монополій – зберігає ряд заходів неопосередкованого регулювання [5].

Одним із головних доводів проти державної власності є констатування її слабкості в забезпеченні стимулів для ефективного використання ресурсів. Ідеологія лібералізації та приватизації електроенергетичної галузі будується на передумові, що приватні компанії у зрівнянні з державними працюють більш ефективно. Передбачається, що тільки приватизація може вирішити всі проблеми неефективності функціонування енергокомпаній.

Західні економісти підкреслюють вирішальну перевагу приватновласного режиму, виключність якого підраумовує, що тільки на власника лягають усі позитивні й негативні результати його діяльності. Тому він зацікавлений у макимально повному їх обліку при прийнятті рішення. Проте дані доводи восходять донеокласичної парадигми, яка не відображає реальності.

Відповідно до інституціональної теорії активи працюють тим ефективніше, чим повніше визначені та захищені (специфіковані) права власності, що ніяк не свідчить про ефективність виключно приватних компаній. Значення має власне специфікація права власності на ресурс, а не конкретна форма, яку вона приймає. Нечітке визначення власника повноважень стає на перешкоді побудові стимулів до ефективного використання ресурсів [4].

Побудова класичного ринку електроенергії неможливо та недоцільно, неминуче виникає ручне регулювання. Все це призводить до формування моделі приватно-державного ринкового партнерства, коли на перше місце ставиться не слово "ринок", а слово "партнерство", в значенні партнерство між державними та приватними компаніями. Самостійно ринок не самоорганізується, потрібно свідоме конструювання елементів, пов'язаних в першу чергу з надійністю і стабільністю його роботи.

Сутність державної участі полягає в необхідності створення такої взаємодії і взаємовпливу держави (його центральних органів) і виробників палива та енергії будь-якої форми власності, результати яких забезпечують формування сприятливих умов для сталого та надійного функціонування енергетичної системи країни за рахунок використання власних ресурсів, здатної стабільно і самостійно в необхідній кількості та високої якості постачати підприємствам, об'єднанням і організаціям всіх регіонів і територій держави необхідні види палива та енергії, що створює передумови для зменшення енергоємності економіки України та інтеграції української енергосистеми в європейську [3].

Ринкові перетворення в Україні, які торкнулися й енергетичного сектору, не принесли великих досягнень в частині поліпшення роботи самої галузі. Тут багато причин і основні з них:

- реформи не досягли завершального етапу, деякі проблеми на половину або взагалі не реформовані;

- немає в країні чіткої стратегії розвитку енергетичної галузі на майбутнє;
- недостатнє фінансування галузі на модернізацію обладнання та науково-пошукові роботи;
- немає єдиної політики держави щодо формування цін на енергоносії, створенню оптового ринку та взаємин із споживачами енергії;
- слабкий менеджмент, підготовка та перепідготовка кадрів.

Зниження ефективності енергореформи пов'язано з властивою для вільних ринків потенційною можливістю виникнення дисбалансу між корпоративними інтересами учасників ринку і національними інтересами енергетичної безпеки економіки енергонезалежних держав. Разом із законодавчим закріпленням принципів і початком створення змагального середовища для учасників ринків, відкриттям доступу до транспортних систем, зниженням цін на енергоносії на внутрішніх ринках (як основи підвищення ефективності та конкурентоспроможності національних економік) державні органи ініціювали і ряд негативних процесів.

Зазначена ситуація призвела до появи дестабілізуючих факторів, наслідком яких стало зниження інвестиційної привабливості енергоринків. До таких факторів слід віднести недостатнє обґрунтування прискорених темпів лібералізації. Відмова від державного регулювання цін на енергоресурси, збільшення кількості активних учасників ринків за рахунок комерційних та фінансових посередників, можливість доступу третіх осіб до транспортної інфраструктури порушили баланс інтересів основних виробників і постачальників енергоресурсів в системі відносин «гарантії - економічні ризики». За цих умов основні оператори енергоринків традиційно забезпечували і підтримували високий рівень капіталовкладень у розвиток надзвичайно інерційної технічної інфраструктури ринків, функціонування на необхідному рівні мінерально-сировинної бази [3].

Крім того, спрощений доступ до транспортних комунікацій, а також надмірне зниження внутрішніх цін на енергоносії також негативно вплинули

на процес лібералізації та інвестиційну привабливість внутрішніх ринків, стимулюючи переорієнтацію потоків енергоносіїв на економічно більш привабливі зовнішні ринки.

Проте найсерйозніші ризики - це ризики, пов'язані з нестабільністю законодавчої бази, можливістю прийняття регулюючими органами рішень, що змінюють «правила гри» на ринку.

Звідси дисбаланс відносин «гарантії - економічні ризики», їх недооцінка при розробці стратегії та напрямків прискореної лібералізації енергетичних ринків, певною мірою зумовили збільшення вартості необхідних інвестиційних ресурсів (у тому числі позикових) і, як наслідок, скорочення норми прибутку інвесторів до неприйняттого рівня.

Таким чином, конкуренція – досить нестійкий інститут, який може змінитися на монополію або іншу форму недосконалого ринку. Інститут конкуренції являє собою механізм, що потребує захисту, підтримки та контролю з боку держави, вимагає активної антимонопольної політики.

1. Енергетична стратегія України до 2030 року // <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog> - офіційний сайт Міністерства палива та енергетики КМУ.
2. Шевелева Г.И. Инвестиции в корпоративное управление в электроэнергетике // ЭКО. 2006. № 8(386). С. 99-108.
3. Турченко Д.К. Ресурсно-функциональный механизм развития системы энергетической безопасности Украины: автореф. дис. ... докт. Экон. Наук. Донецк, 2009.
4. Ясин Е.Г. Перспективы российской экономики: проблемы и факторы роста // Экономический журнал ВШЭ. 2002. Т. 6. № 2. С. 151-192.
5. Тищенко А.Н., Петрова Н.Б. Электроэнергетика как элемент стратегии развития современного мегаполиса // Бизнесинформ. №9-10. 2005. С. 3-8. удк 658.5